

עובדים, מעסיקים ועוגת ההכנסה הלאומית

ד"ר 1 "ח 2006

ד"ר שלמה סבירסקי אתי קונור-אטיאס

אדוה ADVA

הוועד המנהל

- ד"ר יוסי דהאן, יו"ר
- גב' גילברט פינקל (מ.א.), גזברית
- פרופ' איסמעיל אבו־סעד
- ד"ר ניצה ברקוביץ
- פרופ' יוסי יונה
- פרופ' אורן יפתחאל
- פרופ' יוברט לו־יון
- פרופ' ריקי סויה
- ד"ר יצחק ספורטא
- ד"ר דני פילק
- ד"ר רחל קלוש
- פרופ' אורי רם

ועדת הביקורת

- עו"ד עובדיה גולסטני
- עו"ד דורי ספיבק

צוות קבוע

- מנהלת: גב' ברברה סבירסקי
- מנהל אקדמי: ד"ר שלמה סבירסקי
- רכות מחקר: גב' אתי קונור־אטיאס
- חוקרת ורכות "נשים לתקציב הוגן": גב' יעל חסון
- רכות "נשים לתקציב הוגן": עו"ד עולא שתייז
- חוקרת: עו"ד נוגה דגן־בוזגלו
- מנהלת הדרכה ויחסי ציבור: גב' יעל וורגן
- מנהלת משרד: גב' מירה אסאו

הדו"ח פורסם הודות לתרומה נדיבה מקרן היינריך בל

מבוא

עובדים, מעסיקים ועוגת ההכנסה הלאומית: 2006 מציג תמונת מצב של התעסוקה, האבטלה, השכר וחלוקת ההכנסה הלאומית בין העובדים למעסיקים.

עובדים, מעסיקים ועוגת ההכנסה הלאומית: 2006 מתפרסם ערב האחד במאי. אנו מוצאים כי זהו מועד ראוי לבחון אחת לשנה את מצבם של העובדים והעובדות בישראל בכל הנוגע לתעסוקה, לשכר ולחלקם בעוגה הלאומית.

מרבית הנתונים המוצגים במסמך שלהלן מתייחסים לגל הצמיחה הנוכחי, שהחל במחצית השנייה של 2003; במספר נושאים נבחרים, נציג נתונים עבור תקופה ארוכה יותר.

גל הצמיחה הנוכחי החל ב-2003, עם תום המיתון הכבד שנגרם על ידי האינתיפאדה השנייה, שפרצה בספטמבר 2000, בצירוף עם התפוגגות בועת ההיי טק העולמית. במשך שנתיים רצופות, 2001-2002, הצטמק התמ"ג, ובמשך שלוש שנים רצופות, 2001-2003, הצטמק התמ"ג לנפש.

במחצית השנייה של 2003, כאשר בתוך תחומי הקו הירוק החלה להסתמן רגיעה, התחילה הפעילות הכלכלית להתרחב מחדש, והשנה הסתיימה בשיעור צמיחה צנוע של 1.5%, שלא הספיק כדי להגדיל את התוצר לנפש. בשנתיים שלאחר מכן התרחבה הפעילות עוד: ב-2004 עמד שיעור הצמיחה על 4.8%, ב-2005 – על 5.2% וב-2006 – על 5.1%. בשנתיים האחרונות גדל גם התוצר לנפש, ב-3.4% וב-3.2%, בהתאמה.

הצמיחה אינה מחוללת, לפחות עד כה, רבות מן התמורות המצופות. ההכנסה הלאומית גדלה, אבל החלוקה שלה מאוד לא שוויונית: חלקם של המעסיקים גדל באופן חד, אבל חלקם של העובדים מצוי בירידה.

האבטלה יורדת, אך בקצב איטי יותר מזה שנרשם בגל האבטלה הגדול של תחילת שנות ה-1990; בו בזמן, שיעור המובטלים תקופה ממושכת גדל וכך גם שיעור המתייאשים ממצייאת עבודה. הביקוש לעובדים ועובדות אמנם גדל, אך חלק גדול מן המשרות המוצעות, ובמיוחד לנשים, הן חלקיות.

**חלוקת
העוגה
הלאומית
בין עובדים
ומעסיקים**

ההכנסה הלאומית וחלוקתה בין עובדים ומעסיקים

נתחיל בחלוקת ההכנסה הלאומית, בין עובדים ומעסיקים. את ההגדרה של ההכנסה הלאומית ניתן למצוא בתחתית העמוד.

טיב החלוקה הוא במידה רבה ביטוי של הכוח היחסי של כל אחד משני השחקנים הראשיים: המעסיקים והעובדים. במהלך ההיסטוריה המודרנית נרשמו עליות ומורדות באופן החלוקה: כך, למשל, באמצע המאה ה-19, חלקם של העובדים בעוגה הלאומית של ארצות שונות באירופה היה נמוך וחלקם של המעסיקים גבוה. מאוחר יותר, בתקופה של מלחמות העולם, עלה דווקא חלקם של העובדים, בין השאר כתוצאה מהתארגנותם באיגודים מקצועיים חזקים.

בדרך כלל, גודל החלק של כל אחד מן הצדדים הוא יציב למדי, על פני תקופות ממושכות, יחסית. בישראל, במהלך מרבית שנות ה-1990, חלקם של העובדים (שכירים ועצמאים) בעוגה הלאומית עמד על כשלושה-רבעים. (העובדים מקבלים את החלק הארי של העוגה הלאומית, שכן, הגם שהשכר שכל אחד מהם מקבל הוא קטן, מספרם הכולל גדול בהרבה ממספר המעסיקים).

המעסיקים יכולים להטות את המאזניים לטובתם בדרכים שונות: גל של צמיחה מהירה, ניצול של טכנולוגיות חדשות, הגירה המביאה עובדים זולים, או העברה של הייצור לארצות ששכר עובדיהן אינו מוגן; חולשה של האיגודים המקצועיים גם היא מועילה עמם. לעובדים, לעומת זאת, נדרש בדרך כלל מאמץ גדול וממושך יותר כדי להטות את המאזניים לטובתם: בדרך כלל, חיזוק והעמקה של ההתאגדות המקצועית או שינוי עמוק במערכת הפוליטית.

הנתונות בחלקם של המעסיקים ושל העובדים נמדדות באחוזים מתוך ההכנסה הלאומית. מאז 2003, חלקם של המעסיקים גדל מ-6% ל-12%, בעוד שחלקם של העובדים ירד מ-71% ל-66%. גם כאשר מדובר באחוזים בודדים, הסכומים הם משמעותיים: ב-2006, לדוגמא, עמדה ההכנסה הלאומית של ישראל על 520.5 מיליארד ₪. אחוז אחד מזה היה 5.2 מיליארד ₪. אילו עמד חלקם של העובדים בעוגה של אותה שנה על 71%, כפי שהיה

ההכנסה הלאומית

ההכנסה הלאומית מוגדרת, על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן ה"למ"ס), כך: התוצר המקומי הגולמי, פחות ההכנסה (תמורה לעבודה והכנסה מרכוש) ששולמה לעובדים ולבעלי עסקים זרים הפועלים בישראל, בתוספת ההכנסות ששולמו לעובדים ולבעלי עסקים ישראלים בחו"ל.

ובמילים אחרות, ההכנסה הלאומית מוגדרת כסכום הכולל של ההכנסות של ישראלים, עובדים ומעסיקים, בין אם פעלו בישראל ובין אם פעלו בחו"ל. ההכנסות של עובדים ובעלי עסקים זרים הפועלים בישראל, נחשבות חלק מן ההכנסה הלאומית של הארצות מהן באו.

חלקם של העובדים, חלקם של המעסיקים

ההכנסה הלאומית מורכבת מחלקם של העובדים, חלקם של המעסיקים ומסים על ייצור מקומי.

חלקם של העובדים

חלקם של העובדים בעוגה הלאומית מורכב משלושה: תמורה לשכירים מקומיים; תמורה ללא שכירים (עצמאים); ותמורה לשכירים מחו"ל. התמורה לשכירים כוללת את התשלומים הישירים (שכר ומשכורת) וכן את ההפרשות הסוציאליות של המעסיקים עבור העובדים לקרנות ולקופות כגון: קופות פנסיה ותגמולים, ביטוח לאומי וכיו"ב. כאשר לשכירים מחו"ל, כבר ציינו לעיל כי ה"למ"ס אינה כוללת את ההכנסה שלהם בחישוב ההכנסה הלאומית. אנו החלטנו להציג את הנתון בכל זאת, כדי להציג את חלקם בעוגה: העובדים מחו"ל, "עובדים זרים" ופלסטינים, מהווים חלק נכבד מכוח העבודה הישראלי – לפי חישובים שונים, בין 8% ל-10%; אך כפי שניתן לראות, חלקם בעוגת ההכנסה הלאומית הוא קטן.

בשנת 2003 (ולא על 66%, כפי שהיה בשנת 2006), היו העובדים מקבלים, כקבוצה, 26 מיליארד ₪ נוספים. לצורך המחשה: אם נחלק את הסכום הזה במספר הכולל של כוח העבודה בישראל – ב-2006, כ-2.8 מיליון (כולל עובדים לא ישראלים) – נמצא, כי באותה שנה עשויים היו כל עובד ועובדת לקבל, בממוצע, תוספת של 9,285 ₪, או כ-770 ₪ לחודש. הסכום שהעובדים הפסידו נותר בידי המעסיקים.

התמורה ללא שכירים (עצמאים) היא סכום שה"למ"ס גוזרת מתוך סכומים אחרים: מספר שעות העבודה של הלא-שכירים כפול השכר הממוצע לשעה בענף בו הם מועסקים במגזר העסקי.

חלקם של המעסיקים

חלקם של המעסיקים קרוי ב"למ"ס "העודף התפעולי". הוא מחושב על ידי הפחתה מן התוצר המקומי של שני סכומים: (1) חלקם של העובדים ו-(2) המסים על הייצור המקומי. "העודף התפעולי" הוא ברובו של המגזר העסקי. העודף התפעולי המוצג בלוחות שלהלן אינו כולל הכנסות מדירי; זאת, כדי להדגיש את התמורה שמקבלים המעסיקים מפעילות כלכלית יצרנית. יש לציין כי "העודף התפעולי" המתקבל מוטה כלפי מטה: ראשית, משום שהוא אינו כולל מענקי הון, המהווים כ-2% מהתוצר העסקי; שנית, משום שבחברות פרטיות קטנות רושמים הבעלים חלק מהכנסותיהם כ"הכנסות משכר", ובכך הם מגדילים את חלקם של העובדים בעוגה הלאומית, במקום את חלקם של המעסיקים.

חלוקת ההכנסה הלאומית

בעשור הנוכחי נרשמו תהפוכות גדולות במשק הישראלי, בעקבות שני אירועים מרכזיים:

האחד הוא האינתיפאדה הפלסטינית, שפרצה בספטמבר 2000, ואשר בצירוף עם התפוגגות בועת ההיי טק העולמית, הובילה להתכווצות חסרת תקדים של הפעילות הכלכלית. מיתון זה פגע ברווחיות של בעלי העסקים ובהכנסה הכוללת של העובדים. התהליך השני הוא היציאה מן המיתון וחידוש הצמיחה, שהחלו בסוף 2003 והתגברו מאז 2004: תהליך זה מאופיין בהתרחבות של כמה מענפי המשק, כדוגמת ההיי טק והשירותים הפיננסיים, תוך המשך המיתון בענפים אחרים, כדוגמת הבינוי; בשחיקה בשכר, לפחות בחלק מענפי המשק; בצמצום איטי מדי של האבטלה, יחסית לגל האבטלה הגדול של שנות ה-1990; ובגידול חד ברווחיות של מספר ענפים, ובראשם ענפי ההיי טק והבנקאות. (לצערנו, נתוני ההכנסה הלאומית אינם מתפרסמים לפי ענפי המשק, ועל כן אין ביכולתנו להציג כאן פירוט). כל אלה הובילו לירידה בחלקם של העובדים בעוגה הלאומית ולעלייה בחלקם של המעסיקים.

הלוח שלהלן מאפשר לנו לעקוב אחר השינוי. ב-2000, שנת בועת ההיי טק, ההכנסה הלאומית עמדה על 436.5 מיליארד ₪ (גידול של 8% לעומת 1999). מתוך הכנסה זו, חלקם של העובדים עמד על 72% וחלקם של המעסיקים ("העודף התפעולי") עמד על 8%. בשנה שלאחר מכן, 2001, עם התפוגגות בועת ההיי-טק ופריצת האינתיפאדה, ההכנסה

חלוקת ההכנסה הלאומית

2006-2000 • במיליוני ש"ח • במחירי 2006

2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	
520,508	486,057	456,102	429,813	427,118	441,885	436,540	סך כל ההכנסה הלאומית במחירי שוק
340,748	326,732	316,218	304,222	309,826	323,631	313,515	1. חלקם של העובדים תמורה לעבודה לתושבי ישראל
313,495	299,315	289,678	278,469	285,511	298,219	288,616	תמורה מקומית לשכירים
35,850	36,451	35,120	36,066	36,157	37,657	38,392	תמורה מקומית לעצמאים
8,597	9,034	8,580	10,312	11,843	12,245	13,493	פחות: תמורה לעובדים מחו"ל
61,591	45,924	34,985	25,799	15,239	22,850	36,839	2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי למעט דירות בבעלות
96,686	97,052	93,400	87,988	89,072	86,048	86,578	3. מסים נטו על ייצור מקומי

הערות: 1. הלוח אינו כולל הכנסות מקומיות מדירות בבעלות והכנסות מרכוש ויזמות בחו"ל.
2. הכנסה לאומית במחירי שוק כוללת את חלקם של העובדים (שכירים ועצמאים), את חלקם של המעסיקים ואת המסים נטו על הייצור המקומי.
3. תמורה מקומית לשכירים כוללת את שכרם של עובדים מיהודה ושומרון ומחבל עזה ועובדים זרים.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגוף חשבונות לאומיים שבלמ"ס, 20.3.2007.

חלוקת ההכנסה הלאומית

2006-2000 • במחירי שוק • באחוזים

2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	
100	100	100	100	100	100	100	סך כל ההכנסה הלאומית במחירי שוק
66	67	69	71	73	73	72	1. חלקם של העובדים תמורה לעבודה לתושבי ישראל
60	62	64	65	67	68	66	תמורה מקומית לשכירים
7	8	8	8	9	9	9	תמורה מקומית לעצמאים
2	2	2	2	3	3	3	פחות: תמורה לעובדים מחו"ל
12	9	8	6	4	5	8	2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי למעט דירות בבעלות
19	20	21	21	21	20	20	3. מסים נטו על ייצור מקומי

הערות: 1. הלוח אינו כולל הכנסות מקומיות מדירות בבעלות והכנסות מרכוש ויזמות בחו"ל.
2. הכנסה לאומית במחירי שוק כוללת את חלקם של העובדים (שכירים ועצמאים), את חלקם של המעסיקים ואת המסים נטו על הייצור המקומי.
3. תמורה מקומית לשכירים כוללת את שכרם של עובדים מיהודה ושומרון ומחבל עזה ועובדים זרים.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגוף חשבונות לאומיים שבלמ"ס, 20.3.2007.

הלאומית גדלה בשיעור נמוך יותר – 1.2%, והגיעה לסכום של 441.9 מיליארד ₪. חלקם של העובדים בעוגה הלאומית גדל במעט והגיע ל-73%. לעומת זאת, הרווחיות של המעסיקים נפגעה מאוד: הסכום הכולל שהם קיבלו ירד מ-36.8 מיליארד ₪ ל-22.9 מיליארד ₪ (ירידה של כ-40%), וחלקם בהכנסה הלאומית הצטמצם מ-8% ל-5%. ב-2002, השפעות המיתון שחוללה האינתיפאדה כבר ניכרו היטב על כולם: ההכנסה הלאומית הצטמקה באופן משמעותי – מ-441.9 מיליארד ₪ ל-427.1 מיליארד ₪ (ירידה של 3.3%). הסכום הכולל שקיבלו העובדים הצטמק גם הוא, אך חלקם בהכנסה הלאומית (המצומקת) נותר ללא שינוי – 73%. הסכום הכולל שקיבלו המעסיקים צנח מ-22.9 מיליארד ₪ ל-15.2 מיליארד ₪ – שפל של כל התקופה – וכך גם חלקם בעוגה, שירד ל-4%. במחצית השנייה של 2003 הסתמנה רגיעה בעימות עם הפלסטינים והפעילות הכלכלית החלה להתרחב. עתה, הסכום שנותר בידי המעסיקים גדל והיה גבוה אך במעט מזה של 2001. לעומת זאת, הסכום שקיבלו העובדים המשיך לקטון, וגם חלקם בעוגה ירד, מ-73% ל-71%, בעוד שחלקם של המעסיקים ("העודף התפעולי") גדל מ-4% ל-6%. המגמה התחזקה עוד בשנים 2004-2006: הסכום הכולל שקיבלו העובדים החל לגדול מעט, ובשנת 2006 הוא עבר את הרמה שנקבעה ב-2001, אולם חלקם בעוגה (המתרחבת) המשיך לקטון, מ-69% ב-2004 ל-67% ב-2005 ול-66% ב-2006. במקביל, חלקם של המעסיקים המשיך לגדול – מ-8% ב-2004 ל-9% ב-2005 ול-12% ב-2006. הסכום שקיבלו המעסיקים כמעט והכפיל את עצמו, מכ-35 מיליארד ₪ לכ-62 מיליארד ₪.

חלוקת ההכנסה של המגזר העסקי

הגידול בחלקם של המעסיקים בעוגה ניכר לא רק כאשר בוחנים את ההכנסה הלאומית, אלא גם כאשר בוחנים את עוגת ההכנסה של המגזר העסקי בלבד. במגזר העסקי, שבו בעיקר מיוצר "העודף התפעולי", חלקם של המעסיקים בעוגת ההכנסה גדול יותר מאשר בעוגת ההכנסה של כלל המשק, אותה ראינו בעמוד הקודם; בהתאם, חלקם של העובדים קטן יותר. ב-2000, שנת בועת ההיי טק, חלקם של העובדים בתמ"ג העסקי (התמורה לעבודה) עמד על 62%, ואילו חלקם של המעסיקים (העודף התפעולי) עמד על 19%. בשנתיים הבאות, שנות המיתון, חלקם של העובדים עלה במעט, בעוד שחלקם של המעסיקים ירד ל-16%. מאז התחדשות הצמיחה, חלקם של המעסיקים בתמ"ג העסקי מצוי בעלייה. כבר ב-2003 חזר חלקם לשיעור דומה לזה של שנת 2000, לפני האינפלציה – 19%. ב-2004 הוא גדל ל-21%, ב-2005 הוא עלה עוד, ל-22%, וב-2006 הוא טיפס לשיעור הגבוה ביותר מאז תחילת העשור – 25%. לעומת זאת, חלקם של העובדים מצוי בירידה, מ-63% ב-2002 ל-57% ב-2006 – השיעור הנמוך ביותר מאז תחילת העשור.

חלוקת ההכנסה במגזר העסקי 2006-2000 • באחוזים מתוך התמ"ג העסקי

שנה	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000
תמ"ג במחירי שוק	100	100	100	100	100	100	100
1. חלקם של העובדים	57	58	59	61	63	65	62
תמורה לשכירים	49	50	51	52	54	55	52
תמורה לעצמאים	8	9	9	10	10	10	10
2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי	25	22	21	19	16	16	19
3. מסים על ייצור נטו	18	20	20	20	21	19	19

הערה: בחלק מן העמודות הסכומים מסתכמים ליותר מ-100% בגלל עיגול של המספרים.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגוף חשבוניות לאומיים שבלמ"ס, 20.3.2007.

ירידה בתמורה לעבודה

על הירידה בחלקם של העובדים בעוגה הלאומית והעלייה בחלקם של המעסיקים ניתן לעמוד גם באמצעות נתונים שמפרסמת הלמ"ס, על תמורה ותוצר לשעת עבודה. התמורה לשעת עבודה מתקבלת על ידי חלוקת סך התמורה לעבודה (סך ההוצאה לשכר ומשכורת וכן ההפרשות הסוציאליות של המעסיקים) בסך הכולל של שעות העבודה במשק (שכירים בלבד) במהלך שנה. התוצר לשעת עבודה מתקבל על ידי חלוקת התוצר הכולל במספר הכולל של שעות עבודה של מועסקים (שכירים ועצמאים), והוא משקף את מידת הפיריון במשק. התמורה לעבודה ליחידת תוצר מתקבלת על ידי חלוקת התמורה לשעת עבודה בתוצר לשעת עבודה.

התוצר לשעת עבודה עולה, התמורה לעבודה ליחידת תוצר יורדת 2006-2000 • מדד 2000 = 100

שנה	תמורה לשעת עבודה	תוצר לשעת עבודה	תמורה לעבודה ליחידת תוצר	תמורה לשעת עבודה	תוצר לשעת עבודה	הסקטור העסקי
2000	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
2001	102.8	100.5	102.3	102.6	98.9	103.8
2002	97.4	96.9	100.5	96.6	93.2	103.6
2003	95.6	97.6	97.9	95.1	95.5	99.6
2004	98.2	102.1	96.2	97.4	100.8	96.6
2005	98.5	104.0	94.7	99.6	105.3	94.6
2006	100.8	107.0	94.1	101.8	109.3	93.2

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגוף חשבוניות לאומיים שבלמ"ס, 20.3.2007.

כפי שניתן לראות בלוח שבועמור 11, התוצר לשעת עבודה, שירד בשנות המיתון, שב ועלה מאוד בשנות הצמיחה, וכיום הוא גבוה משהיה לפני האינתיפאדה. בו בזמן, מאז 2003 יש ירידה בתמורה לעבודה ליחידת תוצר, הן בכלל המשק והן במגזר העסקי (ר' גם דו"ח בנק ישראל 2006, עמ' 165-166).

במלים אחרות, גל הצמיחה הנוכחי מתאפיין בכך שהגידול בערך המיוצר על ידי העובדים גבוה מן הגידול בתמורה שהם מקבלים.

פרק
ב

**שכר
גבוה,
שכר
נמוך**

עלייה קלה בשכר השכירים

בפרק הקודם, שדן בחלוקת עוגת ההכנסה הלאומית, ראינו שמאז 2003, חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית מצוי בירידה, בעוד שחלקם של המעסיקים עולה. בפרק זה נראה כיצד בא הדבר לידי ביטוי מנקודת הראות של השכר. נתחיל בשכר לפי שעה, שבו כדאי להתחיל לאור העובדה שחלק גדול מהמשרות החדשות במשק הן משרות חלקיות.

הלוח שלהלן מציג נתוני שכר ממוצע לשעה עבור ענפים נבחרים. ניתן לראות, תחילה, כי בשלוש שנות הצמיחה האחרונות, יש זחילת-מה של השכר לשעה כלפי מעלה, כאשר שכרן של הנשים עלה מעט יותר מזה של הגברים. שכר הגברים ירד בשלושה מתוך שבעת הענפים הנסקרים ובאחרים הוא נותר ללא שינוי, למעט בשני ענפים ששגשו במיוחד בגל הצמיחה הנוכחי: ענף השירותים העסקיים וענף הבנקאות, הביטוח והפיננסים. גם שכר הנשים עלה, בייחוד בענפי השירותים העסקיים והפיננסים. שנית, ניתן לראות כי השכר לשעה הנמוך ביותר הוא בענף שירותי אירוח ואוכל, והגבוה ביותר הוא בענף בנקאות, ביטוח ופיננסים.

שלישית, ניתן לראות כי יש הפרשים משמעותיים ביותר בשכר לשעה בין גברים לנשים. מעניין לציין כי ככל שרמת השכר עולה, כך עולה גם ההפרש בין גברים לנשים: ההפרש הנמוך ביותר הוא בענף שירותי אירוח ואוכל (ב-2005, הפרש של 14% לערך) וההפרש הגבוה ביותר הוא בענף בנקאות, ביטוח ופיננסים (ב-2005, הפרש של 53%).

כיצד מתיישבת זחילה-כלפי-מעלה זו של השכר לשעה עם העובדה, שחלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית יורד? חלק מן התשובה מצוי בעובדה, שרווחי המעסיקים גדלו הרבה יותר. חלק אחר של התשובה מצוי בכך שחלק גדול מן המשרות החדשות שנוצרו בתקופת הצמיחה הנוכחית הן חלקיות - על כך נרחיב בהמשך - ועל כן סך השעות שהעובדים עבדו הוא נמוך, יחסית.

עלייה בשכר המנהלים הבכירים

בעוד שהשכר לשעה של שכירים עלה במעט בגל הצמיחה הנוכחי, שכר המנהלים הבכירים במשק עלה ותפח עד מאוד. העיתון גלובס מפרסם, אחת לשנה, נתונים על עלות השכר של חמשת המנהלים הבכירים בכל חברה הנסחרת בבורסה. לפי נתוני גלובס, עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בכיר בחברות הבורסאיות, שעמדה ב-2004 על 1.83 מיליון ₪, עלתה ל-1.95 מיליון ₪ ב-2005 ול-2.09 מיליון ₪ ב-2006. ובסך הכל, בארבע השנים 2003-2006 גדלה עלות השכר של מנהלים אלה ב-40% לערך.

שכר שכירים

שכר ברוטו ממוצע לשעה • ענפים נבחרים • לפי מין • 2003 ו-2005
לפי סדר עולה בטור הגברים לשנת 2005 • בש"ח • במחירי 2006

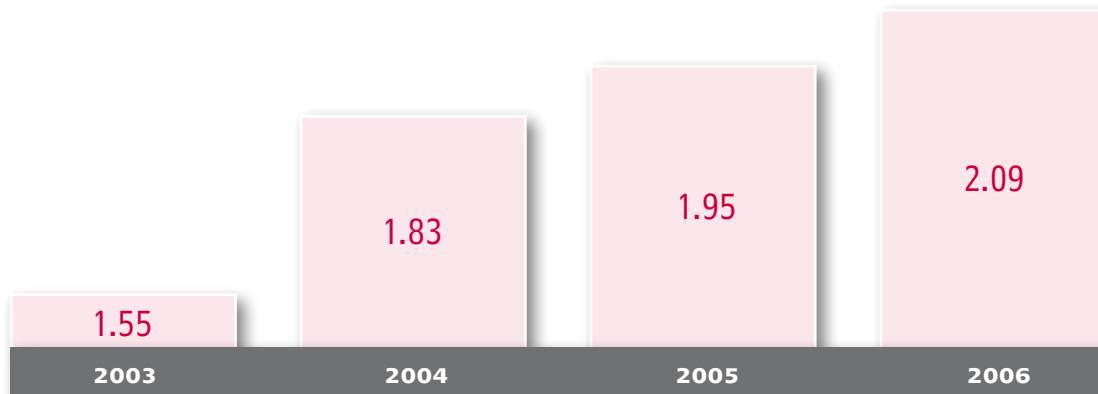

	גברים		נשים	
	2003	2005	2003	2005
סך הכל	45.7	45.9	37.7	38.2
שירותי אירוח ואוכל	29.4	28.3	26.8	24.9
מסחר ותיקון כלי רכב	37.2	36.6	27.8	28.2
תעשייה	46.1	46.2	35.4	36.4
שירותי בריאות ושירותי סעד	56.8	54.4	38.8	39.7
חינוך	55.0	55.2	42.7	42.5
שירותים עסקיים	53.4	56.3	41.5	42.2
בנקאות, ביטוח ומוסדות פיננסים אחרים	74.0	79.4	48.0	51.8

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקר הכנסות 2003 ו-2005.

שכר מנהלים

עלות שכר שנתית ממוצעת של מנהל בחברה בורסאית • 2003-2006 • במיליוני ש"ח • במחירי 2006

מקור: מגזין גלובס, "שכר מנהלים 2006", 1.4.2007.

בכל הענפים, הרוכ מקבל שכר נמוך

כפי שראינו, יש הבדלים גדולים בשכר הממוצע לשעה בענפי המשק השונים. עובדים בענף הבנקאות, הביטוח והפיננסים השתכרו ב-2005, בממוצע (גברים ונשים) פי 2.3 מן העובדים בענף שירותי אירוח ואוכל.

אולם אם נבדוק מה מתרחש בתוך כל ענף נגלה, כי החלוקה הפנימית מאוד לא שוויונית: בכל הענפים, ללא יוצא מן הכלל, חלק גדול מן העובדים והעובדות משתכר שכר נמוך; ובכולם, שיעור המשתכרים שכר גבוה מאוד הוא נמוך. אלא ששכר המיעוט הוא לעיתים כה גבוה, עד שהוא מעלה את השכר הממוצע בענף, גם כאשר הרוכ מקבל שכר נמוך.

נוכל לעמוד על כך בעזרת נתונים של המוסד לביטוח לאומי, על התפלגות השכר בענפים השונים יחסית לשכר הממוצע במשק. השנה הראשונה עבורה קיבלנו נתונים היא 1994 והאחרונה – 2004.

בממוצע, כ-40% מכלל השכירים קיבלו ב-2004 שכר בגובה מחצית או פחות מן השכר הממוצע, שעמד באותה שנה על 7,564 ₪ (ומחצית – 3,782 ₪). בענף שירותי אירוח ואוכל, שבו מצאנו את השכר לשעה הנמוך ביותר, שיעור המשתכרים עד מחצית השכר הממוצע עמד על 48.7%. אלא שגם בענף הבנקאות והשירותים העסקיים, שבו נרשם השכר הממוצע לשעה הגבוה ביותר, עמד שיעור המשתכרים עד מחצית השכר הממוצע על 45.1%.

שישים אחוזים מכלל השכירים משתכרים בגובה של לא יותר מ-75% השכר הממוצע - ב-2004, 5,043 ₪.

שיעור המשתכרים יותר מן השכר הממוצע - ב-2004 – עמד על 27%. השיעור היה גבוה יותר בענפי התעשייה, התחבורה ובענף הבנקאות והשירותים העסקיים; לעומת זאת, בענפי המסחר, שירותי אירוח ואוכל ושירותים אחרים (שירותים אישיים וחברתיים, שירותים למשק הבית על ידי פרטים, ארגונים וגופים חוץ מדינתיים) – הוא עמד על 16%.

ואילו השיעור הממוצע של המשתכרים שכר גבוה במיוחד - שלוש פעמים השכר הממוצע ויותר, דהיינו, 20,000 ₪ ומעלה – עמד על 3.5%. בענף הבנקאות והשירותים העסקיים היה השיעור גבוה יותר – 5.4% - ובענף מסחר ושירותי אוכל הוא היה נמוך יותר – 1.8%.

התפלגות העובדים השכירים

לפי ענף כלכלי וקבוצת שכר 1994-2004 • באחוזים • ממוצע לחודש

ענף כלכלי	שנה	עד השכר הממוצע - שיעורים מצטברים					מעל השכר הממוצע		
		עד מחצית השכר הממוצע	עד 75% מהשכר הממוצע	עד השכר הממוצע	עד 2 פעמים השכר הממוצע	עד 3 פעמים השכר הממוצע	שלוש פעמים ויותר השכר הממוצע		
סך הכל	1994	41.9	61.3	72.5	18.7	5.5	3.3		
	2004	40.2	60.4	72.7	18.5	5.3	3.5		
תעשייה	1994	34.4	56.8	69.4	20.7	6.3	3.6		
	2004	27.7	51.2	67.2	21.3	6.4	5.0		
חשמל, בינוי ומים	1994	33.1	60.6	73.8	17.5	5.1	3.6		
	2004	37.8	62.8	74.9	17.0	5.7	2.4		
מסחר ושירותי ארוך ואוכל	1994	51.7	73.1	83.4	11.6	2.8	2.3		
	2004	48.7	72.3	83.5	12.2	2.5	1.8		
תחבורה	1994	24.1	42.6	56.0	25.1	12.9	6.0		
	2004	33.9	55.7	68.6	20.4	7.2	3.8		
בנקאות ושירותים עסקיים	1994	46.3	63.4	72.6	17.7	5.1	4.5		
	2004	45.1	62.7	71.7	16.2	6.7	5.4		
שירותים ציבוריים	1994	41.2	58.9	70.8	20.8	5.6	2.8		
	2004	39.9	58.9	73.1	20.8	4.0	2.1		
שירותים אחרים	1994	54.4	72.5	82.4	12.7	2.8	2.0		
	2004	56.4	74.7	84.0	11.2	2.9	1.9		

הערה: נתוני הסך הכל כוללים גם שכירים שהענף הכלכלי שלהם הינו ענף החקלאות, ומועסקים שהענף הכלכלי בו הם מועסקים אינו ידוע. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו ממנהל המחקר והתכנון שבמוסד לביטוח לאומי, 25.1.2007.

השתתפות מעסיקים בתנאים סוציאליים של העובדים

פערי השכר המתרחבים מלווים בפערים בכל הנוגע לתנאים הסוציאליים של העובדים והעובדות. על כך ניתן ללמוד מנתונים על תשלומי מעסיקים עבור תנאים סוציאליים של עובדיהם. נזכיר כי השכירים, בנוסף לשכר שהם מקבלים, זכאים גם לתשלומים נוספים מצד המעסיק: תשלומי המעסיק לביטוח לאומי ולקרנות השתלמות, קופות תגמולים, פיצויים על חשבון המפעל, הסעת עובדים, החזקת מזנון וכיו"ב. הלוח שלהלן מציג את סך תשלומי השכר בענפי התעשייה, כשהם מדורגים לפי העוצמה הטכנולוגית שלהם, ולצדם את סך כל הוצאות המעסיקים על תנאים סוציאליים של עובדיהם. הלוח מרגיש את ההבדלים הניכרים בין קבוצות העובדים השונות, בכל הנוגע להטבות סוציאליות. ב-2005, מעסיקים בתעשיות טכנולוגיה מסורתית שילמו סכום כולל של כ-1.5 מיליארד ש"ח עבור תנאים סוציאליים של עובדיהם - סכום שהיה שווה ל-15.9% מכלל תשלומי השכר במגזר זה של התעשייה. לעומת זאת, מעסיקים בתעשיות טכנולוגיה עילית הוציאו סכום של 2.6 מיליארד ש"ח לערך, סכום שהיה שווה ל-21.2% מכלל השכר ששולם באותה שנה במגזר זה של התעשייה. הלוח מעלה, כי חלקן של הוצאות המעסיקים על תנאים סוציאליים בכלל תשלומי השכר, ירד במעט בכל ענפי הטכנולוגיה.

תנאים סוציאליים

סך כל תשלומי מעסיקים על תנאים סוציאליים, כאחוז מסך כל תשלומי השכר בענפי תעשייה, המדורגים לפי עוצמה טכנולוגית • 2005-2003 • מספר השכירים באלפים • נתוני שכר והוצאות במיליוני ש"ח • במחירי 2006

2005	2004	2003	
טכנולוגיה מסורתית			
110.7	110.3	114.1	שכירים (באלפים)
9,472	9,210	9,396	שכר עבודה של שכירים
1,499	1,519	1,525	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
15.8%	16.5%	16.2%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה מעורבת מסורתית			
74.7	73.2	83.2	שכירים (באלפים)
7,357	7,187	7,967	שכר עבודה של שכירים
1,280	1,268	1,350	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
17.4%	17.6%	16.9%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה מעורבת עילית			
56.1	55.6	52.0	שכירים (באלפים)
8,234	7,827	7,127	שכר עבודה של שכירים
1,879	1,838	1,726	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
22.8%	23.5%	24.2%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה עילית			
65.8	63.3	62.9	שכירים (באלפים)
12,108	11,357	11,516	שכר עבודה של שכירים
2,573	2,426	2,551	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
21.2%	21.4%	22.2%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר

הערות: 1. בענף טכנולוגיה עילית לא נכלל תת ענף כלי טיס. 2. משנת 2004 ואילך הנתונים מבוססים על מדגם חדש. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, מדדי תעשייה, שנים שונות; נתונים שהתקבלו מגף עסקים שבלמ"ס.

שכירים במאיון העליון ושכירים בעלי ש"ר נמוך: 2005-2003

לסיכומו של פרק זה, אנו מציגים נתונים על ש"ר של שתי קבוצות שכירים: שכירים במאיון העליון ושכירים בעלי ש"ר נמוך, שאותם הגדרנו, בעקבות נוהג רווח בארגון הבינלאומי לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכלי (ה-OECD), כשכירים שהכנסתם החודשית אינה עולה על שני שלישים מן השכר החציוני בקרב השכירים בישראל. הנתונים המופיעים להלן לקוחים מניתוח שערך מרכז אדוה, של נתוני סקרי הכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הניתוח התמקד בשכירים בלבד (פרטים) ולא כלל את העצמאים.

הלוח הראשון מציג נתונים עבור בעלי ש"ר נמוך, והשני – עבור המאיון העליון. ניתן לראות, כי השכר הנמוך (2/3 השכר החציוני) כמעט ולא השתנה במהלך השנים 2003-2005: מ-3,490 ש"ל לחודש ל-3,495 ש"ל לחודש. גם השכר המקנה כניסה למאיון העליון נותר כמעט ללא שינוי באותה תקופה - מ-31,704 ש"ל לחודש ל-32,071 ש"ל לחודש.

חלקה של כל אחת משתי הקבוצות בעוגת השכר הכוללת דומה: ב-2005, בעלי השכר הנמוך קיבלו 7%, לערך, מכלל השכר, והמאיון העליון - 6%. אלא שבמקרה הראשון מדובר בקבוצה המהווה כ-25% מכלל השכירים בישראל, בעוד שבמקרה השני מדובר בקבוצה המהווה, על פי הגדרה, 1% בלבד מכלל השכירים בישראל.

שכירים המשתכרים עד שני-שליש השכר החציוני

2003-2005 • ב"ש • במחירי 2006

2005	2004	2003	
5,242	5,336	5,234	השכר החציוני
3,495	3,557	3,490	2/3 השכר החציוני (שכר נמוך)
25.3%	26.2%	25.6%	חלקם של שכירים מקבלי ש"ר נמוך, בכח העבודה
7.3%	7.8%	7.5%	חלקם של מקבלי ש"ר נמוך בעוגת השכר של השכירים

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

שכירים הנמנים עם המאיון העליון

2003-2005 • ב"ש • במחירי 2006

2005	2004	2003	
32,071	31,139	31,704	ה"ר התחתון של המאיון העליון
1%	1%	1%	חלקם של שכירי המאיון העליון מתוך כלל השכירים
6.1%	5.8%	6.4%	חלקו של המאיון העליון בעוגת השכר של השכירים

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

מי בקבוצת השכר הנמוך ומי במאיון העליון, 2005

מעט יותר משליש מן הנשים השכירות בישראל - 35.8% - נמנות עם קבוצת המשתכרים שכר נמוך (כאמור, 3,500 ₪ לחודש). בקרב הגברים, השיעור המקביל עומד על 15.6%.

1.7% מן הגברים השכירים נמנים עם קבוצת המשתכרים שכר גבוה; זאת, לעומת 0.2% בלבד מן הנשים.

כרבע מן היהודים - 25.2% - וכרבע מן הערבים - 26.4% - משתכרים שכר נמוך. בקבוצת המשתכרים שכר גבוה, לעומת זאת, יש הבדל גדול בין ערבים ליהודים: שיעור היהודים הנמצאים בקבוצת משתכרי שכר גבוה הוא 1.1%, ושיעור הערבים - 0.3%.

22.3% מן המזרחים שהם דור שני בארץ (האב יליד אסיה או אפריקה) נמנים עם קבוצת משתכרי שכר נמוך - בהשוואה ל-17.7% בלבד מן האשכנזים (האב יליד אירופה או אמריקה) דור שני בארץ.

מאידך, 2.8% מן האשכנזים דור שני נמנים עם קבוצת משתכרי שכר גבוה - בהשוואה ל-0.6% בלבד מן המזרחים דור שני.

שתי קבוצות נוספות שבהן יש שיעור גבוה של משתכרים שכר נמוך הם עולים ממדינות חבר העמים (31.3%) ובעלי השכלה של עד 12 שנות לימוד (31.6%).

הקבוצה בעלת השיעור הנמוך ביותר של משתכרי שכר נמוך הם בעלי השכלה של 16 שנות לימוד ומעלה - 14.8% בלבד. בקבוצה זו נוכל למצוא גם את השיעור הגבוה ביותר של משתכרי שכר גבוה - 2.9%.

מי בקבוצת השכר הנמוך ומי במאיון העליון

2005 • באחוזים מסך הכל בתא

משתכרי שכר נמוך מתוך סך הכל בתא	משתכרי שכר גבוה מתוך סך הכל בתא	
15.6	1.7	גברים
35.8	0.2	נשים
25.2	1.1	יהודים ואחרים
26.4	0.3	ערבים
22.3	0.6	יהודים מזרחים: ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה
17.6	2.8	יהודים אשכנזים: ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה
31.3	0.1	עולים מברה"מ לשעבר מאז 1990
31.6	0.1	בעלי השכלה של עד 12 שנות לימוד
26.1	0.5	בעלי השכלה של 13-15 שנות לימוד
14.8	2.9	בעלי השכלה של 16 שנות לימוד ומעלה

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קובץ סקר הכנסות 2005.

פרק
ג

**מקומות
העבודה
החדשים**

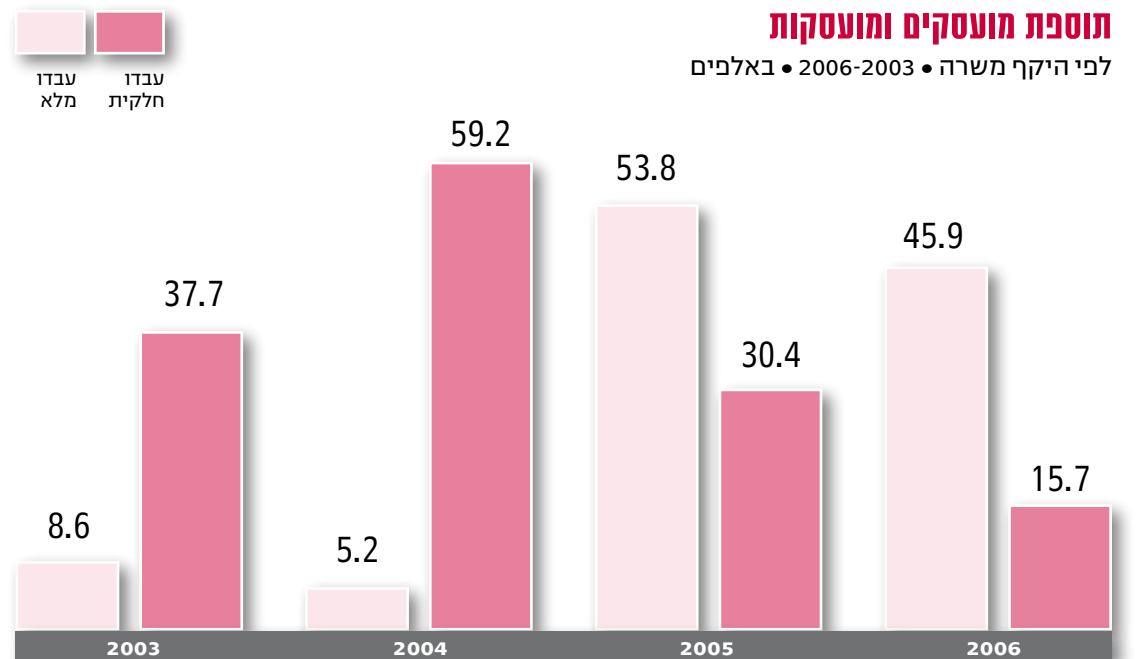

רוב המשרות שנוספו מאז 2003 – חלקיות

חלק גדול מן המשרות החדשות שנוצרו בגל הצמיחה הנוכחי הן משרות חלקיות. כפי שנראה בהמשך הפרק, יותר מרבע מן המועסקים במשרות אלה עושים זאת שלא מרצון: דהיינו, הם היו מעדיפים לעבוד במשרה מלאה. בין 2003 ל-2006 נוצרו 256,500 משרות חדשות – 143,000 מתוכן (56%) חלקיות, ו-113,500 (44%) – מלאות. ב-2005, לראשונה, מספר המשרות החדשות המלאות עלה על מספר החלקיות. ב-2006 מגמה זו נמשכה, אולם מספר המשרות החדשות המלאות היה נמוך מזה שנרשם ב-2005.

תוספת מועסקים ומועסקות

לפי היקף משרה • 2006-2003 • באלפים

הערה: לא כולל נעדרים זמנית מעבודתם. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, הודעה לעיתונות 28.2.07, "נתונים מסקר כוח אדם לרבע הרביעי של שנת 2006 ולשנת 2006"; הלמ"ס, סקר כוח אדם 2005.

תוספת מועסקים ומועסקות

לפי היקף משרה • 2006-2003 • באחוזים: שיעור השינוי השנתי

שנה	2003	2004	2005	2006	
עובדי מלא	0.6%	0.3%	3.5%	2.9%	
עובדי חלקית	6.2%	9.2%	4.3%	2.1%	

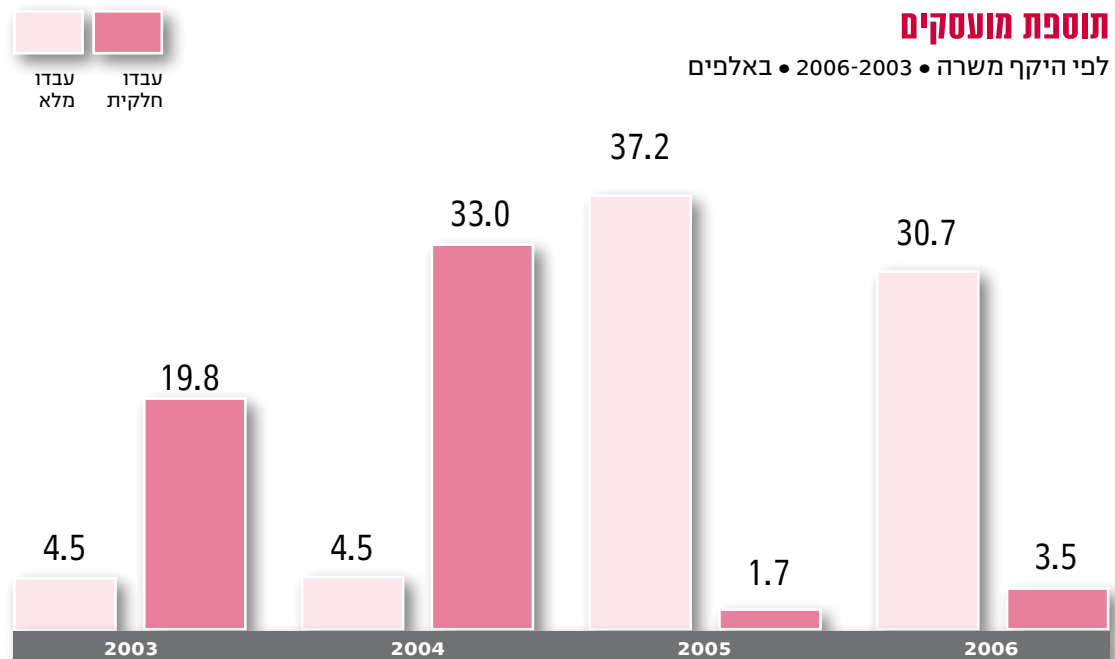
הערה: לא כולל נעדרים זמנית מעבודתם. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, הודעה לעיתונות 28.2.07, "נתונים מסקר כוח אדם לרבע הרביעי של שנת 2006 ולשנת 2006"; הלמ"ס, סקר כוח אדם 2005.

רוב המשרות של גברים שנוספו מאז חידוש הצמיחה – מלאות

בחינה מגדרית מעלה כי המשרות החדשות המלאות הן ברובן של גברים, בעוד שאלה של נשים הן ברובן חלקיות. באשר לגברים, גל הצמיחה הנוכחי מתחלק לשתי תקופות מובחנות: בשנתיים 2003-2004, 85% מן המשרות החדשות שנוצרו היו חלקיות ואילו בשנתיים 2005-2006, 93% מן המשרות החדשות שנוצרו היו מלאות.

תוספת מועסקים

לפי היקף משרה • 2006-2003 • באלפים

הערה: לא כולל נעדרים זמנית מעבודתם. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, הודעה לעיתונות 28.2.07, "נתונים מסקר כוח אדם לרבע הרביעי של שנת 2006 ולשנת 2006"; הלמ"ס, סקר כוח אדם 2005.

תוספת מועסקים

לפי היקף משרה • 2006-2003 • באחוזים: שיעור השינוי השנתי

שנה	2003	2004	2005	2006	
עובדי מלא	0.5%	0.5%	3.8%	3.0%	
עובדי חלקית	10.0%	15.2%	0.7%	1.4%	

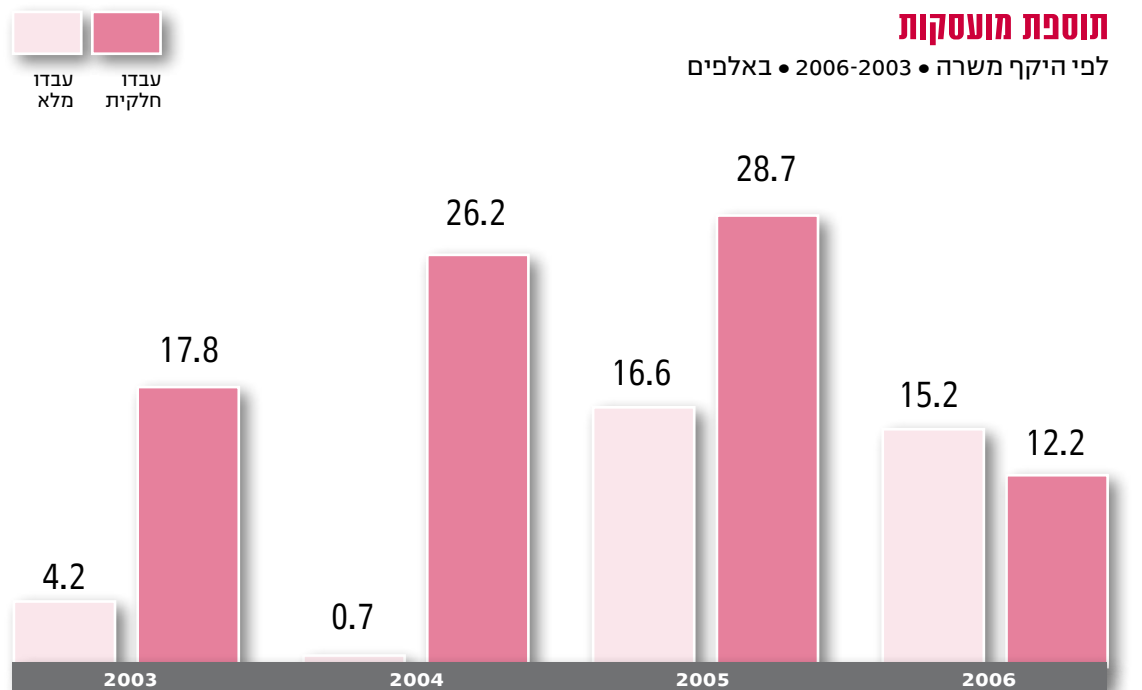
הערה: לא כולל נעדרים זמנית מעבודתם. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, הודעה לעיתונות 28.2.07, "נתונים מסקר כוח אדם לרבע הרביעי של שנת 2006 ולשנת 2006"; הלמ"ס, סקר כוח אדם 2005.

רוב המשרות של נשים שנוספו מאז חידוש הצמיחה – חלקיות

אצל הנשים התמונה שונה: בגל הצמיחה הנוכחי, 2006-2003, שיעור הגידול של המשרות החלקיות עלה בהרבה על שיעור הגידול במשרות המלאות. בארבע שנים אלה, רק 30% מ-121,600 המשרות החדשות של נשים היו מלאות. עם זאת, גם אצל הנשים נרשם בשנים 2006-2003 גידול במספר המשרות המלאות.

תוספת מועסקות

לפי היקף משרה • 2006-2003 • באלפים

הערה: לא כולל נעדרים זמנית מעבודתם.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, הודעה לעיתונות 28.2.07, "נתונים מסקר כוח אדם לרבע הרביעי של שנת 2006 ולשנת 2006"; הלמ"ס, סקר כוח אדם 2005.

תוספת מועסקות

לפי היקף משרה • 2006-2003 • באחוזים: שיעור השינוי השנתי

2003	2004	2005	2006	
0.8%	0.1%	3.0%	2.7%	עבדו מלא
4.4%	6.1%	6.3%	2.5%	עבדו חלקית

הערה: לא כולל נעדרים זמנית מעבודתם.
מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, הודעה לעיתונות 28.2.07, "נתונים מסקר כוח אדם לרבע הרביעי של שנת 2006 ולשנת 2006"; הלמ"ס, סקר כוח אדם 2005.

איפה המשרות החדשות?

תוספת המועסקים, לפי ענף ולפי מין, 2005 - 2003

המשרות החדשות מתפלגות באופן לא שווה בין ענפי המשק השונים. להלן נדון בנשים ובגברים בנפרד. (יצוין כי הנתונים על החלוקה הענפית של המשרות החדשות קיימים רק עד שנת 2005; לכן, הנתונים הכוללים המוצגים להלן שונים מאלה שהוצגו בעמוד הקודם, שכללו גם את שנת 2006).

נשים

מתוך כלל המשרות החדשות של נשים, כמחצית (49%) נוצרו בשירותי הבריאות, הרווחה, הסעד והחינוך. שכר הנשים בשירותים אלה, ובייחוד בשירותי הרווחה והסעד, הוא נמוך, יחסית.

במגזר העסקי, כמות המשרות הגבוהה ביותר נוצרה בענף השירותים העסקיים. בלוח שלהלן ניתן לראות, כי שיעורי גידול גבוהים במיוחד נרשמו ב"שירותי שמירה, אבטחה וניקיון" (שיעור גידול של 45.7%). מדובר בעבודות בלתי מקצועיות, שהשכר בצדן אינו גבוה. כך גם ב"פעילויות עסקיות אחרות" (תת ענף זה כולל שירותי עריכת דין ונוטריונים, הנהלת חשבונות וראיית חשבון, שירותי פרסום, שירותי אדריכלות והנדסה ושירותים אחרים לעסקים; שיעור גידול של 20%).

מועסקות חדשות לפי ענף כלכלי

2006-2003 • בענפים כלכליים בהם תוספת המועסקות עמדה על 2,000 מועסקות ומעלה • בסדר יורד בטור תוספת המועסקות • באלפים ובאחוזים

שיעורי שינוי 2005-2003	תוספת מועסקות 2005-2003	סך הכל
10.3%	107.3	שירותי בריאות, רווחה וסעד
15.0%	27.0	חינוך
11.4%	25.0	שירותים עסקיים
20.3%	23.4	מזה: פעילויות עסקיות אחרות
20.7%	12.6	מזה: שירותי עורכי דין ונוטריונים
25.2%	3.7	מזה: אדריכלות, הנדסה ופעילויות טכניות אחרות
22.8%	2.6	מזה: פעילויות שמירה, אבטחה וניקיון
45.7%	7.9	מסחר ותיקון כלי רכב
7.4%	9.6	שירותים למשק הבית על-ידי פרטים
20.3%	6.4	תחבורה, אחסנה ותקשורת
14.5%	5.9	שירותי אירוח ואוכל
13.4%	5.4	בנקאות ביטוח ופינוסים
11.4%	4.9	תעשייה
4.2%	4.4	מזה: הוצאה לאור ודפוס
36.0%	2.7	

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

גברים

כשליש – 37 אלף – מכלל המשרות החדשות לגברים נוצרו בענף השירותים העסקיים, הכולל בתוכו את תת-הענף "שמירה, אבטחה וניקיון", שאליו נוספו 12.2 אלף מקומות עבודה. יוצא, כי 12% מכלל העובדים החדשים מוצאים את פרנסתם בעיסוק שניתן לראות בו "מורשת האינתיפאדה", ולא תולדה של צמיחה כלכלית רגילה. לצד המשרות בשכר נמוך, נוצרו גם משרות בשכר גבוה יותר, בעיקר בתחום ההיי טק. שתי התפתחויות מקבילות אלה משקפות את המבנה המפוצל של המשק הישראלי, שבו ניתן למצוא ענפים מעוטי השקעות שהשכר בהם הוא נמוך, מול ענפים עתירי השקעות וצמיחה המציעים שכר גבוה.

מועסקים חדשים לפי ענף כלכלי

2006-2003 • בענפים כלכליים בהם תוספת המועסקים עמדה על 2,000 מועסקים ומעלה • בסדר יורד בטור תוספת המועסקים • באלפים ובאחוזים

שירותים עסקיים	תוספת מועסקים 2005-2003	שיעורי שינוי 2005-2003
סך הכל	101.9	8.2%
שירותים עסקיים	36.7	23.0%
מזה: פעילויות עסקיות אחרות	13.2	21.5%
מזה: אדריכלות, הנדסה ופעילויות טכניות אחרות	4.8	24.4%
מזה: שירותי עורכי דין ונוטריונים	2.4	16.0%
מזה: פעולות שמירה, אבטחה וניקיון	12.2	34.9%
מזה: שירותי מחשוב	7.2	17.8%
שירותי אירוח ואוכל	16.8	31.9%
מסחר ותיקון כלי רכב	15.7	8.7%
תחבורה, אחסנה ותקשורת	9.8	9.2%
תעשייה	9.7	3.6%
תעשייה: מוצרי מתכת	5.0	13.3%
תעשייה: תעשיית רכבים אלקטרוניים	4.2	40.0%
תעשייה: תעשיית כלי הובלה	3.1	19.4%
תעשייה: ציוד תעשייתי לבקרה ולפיקוח, ציוד רפואי	2.3	12.7%
בינוי	7.6	6.9%
שירותים קהילתיים, חברתיים ואישיים	6.0	10.9%
שירותי בריאות, רווחה וסעד	5.0	9.2%
חקלאות	3.4	9.1%

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

ההיי טק – לא פתרון למרבית הישראלים כיום

התחום הנוצץ ביותר של המשק הישראלי הוא ההיי טק. זהו תחום האחראי לכמחצית הייצוא התעשייתי של ישראל והוא מגלם בתוכו כמה מסיפורי ההצלחה הכלכליים הגדולים של התקופה.

אלא שההיי טק מעסיק רק מיעוט קטן של כוח העבודה הישראלי: ב-2005 - 10%, וזאת כאשר מתבססים על ההגדרה הרחבה ביותר של תחום ההיי-טק, הכוללת לא רק את תעשיית ההיי טק אלא גם את שירותי ההיי טק (ר' הגדרה להלן).

תחום ההיי טק נפגע מהתפוגגות בועת ההיי טק העולמית בשנת 2000, ומאוחר יותר גם מן המיתון יציר-האינתיפאדה. אחד הביטויים העיקריים של הפגיעה: ירידה במספר העובדים. ירידה זו באה לאחר שבמחצית השנייה של שנות ה-1990, מספר העובדים בתחום כמעט והכפיל את עצמו, מ-115.5 אלף ב-1995 ל-207.5 אלף ב-2001.

בשנות האינתיפאדה, 2001-2003, כוח העבודה בתחום ההיי טק הצטמצם ב-15 אלף והגיע לרמה של 192.6 אלף נפש. כוח העבודה הנשי ירד ב-11% וכוח העבודה הגברי - ב-5%.

ב-2004 החל התחום להתרחב שוב, והדבר בא לידי ביטוי בגיוסם של 4,500 עובדים חדשים; 3,700 מתוכם – 2,800 גברים ו-900 נשים - גויסו לתעשיית הרכיבים האלקטרוניים. ב-2005 לעומת זאת, הגידול הכולל ביותר נרשם בענף ציוד ובקרה רפואי ומדעי.

תחום ההיי טק כולל מספר ענפי תעשייה (תרופות, מכונות, רכיבים אלקטרוניים, ציוד תקשורת, ציוד בקרה ותעשיית כלי טיס) ומספר ענפי שירותים (תקשורת, שירותי מחשוב, מחקר ופיתוח).

שכר ממוצע בתחום ההיי טק

למשרת שכיר
2005-2001 • בש"ח • במחירי 2006

2005	2004	2003	2002	2001	
14,875	14,430	14,126	14,525	15,787	תחום ההייטק - סך הכל
14,850	14,449	14,337	14,523	15,103	ענפי תעשייה בתחום ההייטק - סך הכל
11,029	10,799	12,379	12,445	12,208	מזה: תעשיית רכבים אלקטרוניים
18,551	18,217	17,270	17,278	18,305	מזה: תעשיית ציוד תקשורת אלקטרוני
17,745	17,353	16,624	16,970	17,788	מזה: תעשיית ציוד תעשייתי לבקרה ולפיקוח, ציוד רפואי ומדעי
14,026	13,418	13,502	13,621	14,062	מזה: תעשיית כלי הובלה (כולל כלי טיס)
14,895	14,414	13,957	14,527	16,315	ענפי שירותים בתחום ההייטק - סך הכל
9,424	9,515	9,865	10,129	11,124	מזה: תקשורת
16,481	16,009	15,422	16,180	18,291	מזה: שירותי מחשוב
18,487	17,432	16,195	16,346	17,394	מזה: מחקר ופיתוח

הערה: משנת 2004 הנתונים מבוססים על מדגם חדש.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

מעניין לציין, כי בשנות האינתיפאדה נפגעו לא רק היקף התעסוקה בהיי טק, אלא גם רמת השכר. בין השנים 2001 ו-2003, השכר הממוצע למשרת שכיר ירד מ-15,787 ₪ ל-14,126 ₪ - ירידה של 10.5%. הירידה התלולה ביותר נרשמה בשירותי ההיי טק, ובמיוחד בתחום שירותי המחשוב – ירידה של 16%. עם היציאה מן המיתון, ב-2004, נרשמה עלייה קטנה בשכר הממוצע בתחום ההיי טק, שנמשכה גם ב-2005.

שכירים בתחום ההיי-טק

לפי מין • 2005-2000 • סה"כ העובדים/ות, לפי תת ענף, ושיעור תוספת העובדים/ות, לפי תת ענף • באלפים

2005	2004	2003	2002	2001	2000	
217.2	197.1	192.6	193.2	207.5	189.3	תחום ההיי-טק – סה"כ
143.8	131.5	127.8	126.1	134.6	123.1	גברים
73.5	65.5	64.8	67.0	72.7	66.0	נשים
12.3	3.7	1.7	- 8.5	11.4	22.9	תוספת שנתית – גברים
8.0	0.7	- 2.2	- 5.7	6.7	13.9	תוספת שנתית – נשים
100.0	93.4	89.7	89.3	92.2	89.2	מזה: תעשיית היי-טק
65.9	65.0	62.5	61.0	61.5	60.9	גברים
30.4	28.4	27.2	28.1	30.5	28.3	נשים
4.5	2.5	1.5	- 0.5	0.6	6.9	תוספת שנתית – גברים
2.1	1.2	- 0.9	- 2.4	2.2	4.4	תוספת שנתית – נשים
117.3	103.7	102.9	103.9	115.3	100.1	מזה: שירותי היי-טק
74.3	66.5	65.3	65.1	73.1	62.3	גברים
43.0	37.2	37.7	38.9	42.2	37.7	נשים
7.8	1.2	0.2	- 8.0	10.8	16.0	תוספת שנתית – גברים
5.8	- 0.5	- 1.2	- 3.3	4.5	9.5	תוספת שנתית – נשים

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

עובדות ועובדים רבים אינם נהנים כלל מן הצמיחה המחודשת

בעת כתיבת מסמך זה, כ-290 אלף ישראלים אינם נהנים, לפחות לא הנאה מלאה, מן הצמיחה המחודשת - אם משום שהם בלתי מועסקים, אם משום שהם התייאשו מחיפוש עבודה ואם משום שהם מועסקים במשרה חלקית שלא מרצון. להלן נדון בכל אחת מקבוצות אלה (הלמ"ס, הודעה לעיתונות 28.2.2007; בנק ישראל, דו"ח 2006).

ציבור הבלתי מועסקים

בתקופת האינתיפאדה נרשמה עלייה תלולה באבטלה: במשך שלוש שנים – 2002, 2003 ו-2004, עמד שיעור הבלתי מועסקים על יותר מ-10%. שיעור שכזה נרשם קודם לכן רק בשנים 1991-1993, שנות השיא של ההגירה ממדינות חבר העמים. בשנתיים האחרונות, שבהן החלה הפעילות הכלכלית להתרחב, נרשמה ירידה הדרגתית במספר הבלתי מועסקים, לשיעור של 9% ב-2005 ו-8.4% ב-2006 (הלמ"ס, סקר כוח אדם 2005; הודעה לעיתונות 28.2.2007).

הרעה במצב המובטלים

מובטל או מובטלת זכאים לדמי אבטלה, בתנאים מסוימים. תנאי ראשון לזכאות הוא הרשמה באחד מסניפי שירות התעסוקה של משרד התמ"ת. מי שנרשם ושירות התעסוקה לא הציע לו עבודה מתאימה, זכאי לפנות למוסד לביטוח לאומי ולדרוש ממנו דמי אבטלה.

ההליכים הביורוקרטיים גורמים לכך שרק חלק מהמובטלים טורח להירשם בשירות התעסוקה: מאז 1995, מדובר בכ-80%, בממוצע, מן הבלתי מועסקים. חלק קטן עוד יותר זוכה בסופו של דבר בדמי אבטלה: בשנים 1995-2001, שיעורו של חלק זה היה 46% מהבלתי מועסקים, בממוצע (חושב מתוך אסתר טולדנו, מקבלי דמי אבטלה בשנת 2005: לוח א).

בשנים 2002-2006 החמירה הממשלה מאוד את תנאי הזכאות לדמי אבטלה. התוצאה: ב-2006 ירד שיעור מקבלי דמי האבטלה לכ-24% מהבלתי מועסקים (נתונים שהתקבלו ממחלקת המחקר והתכנון בביטוח הלאומי, 26.4.2007).

בנוסף, הממשלה צמצמה עד מאוד את גובה דמי האבטלה שמקבלים הזכאים. כתוצאה מכך, למרות שמספר המובטלים עלה, סך התשלומים של דמי אבטלה, שעמד בשנים 2001-2002 על 3.754 מיליארד ₪, בממוצע, ירד בשנת 2006 ל-1.957 מיליארד ₪ (במחירי 2006; אסתר טולדנו, מקבלי דמי אבטלה בשנת 2005: לוח 2; הנתון של 2006 התקבל ממחלקת המחקר והתכנון בביטוח הלאומי, 26.4.2007).

במלים אחרות: רשת הביטחון, שבעבר הייתה פרוסה לרגליהם של נשים וגברים שנקלעו לאבטלה, הידלדלה עד מאוד.

התארכות משך חיפוש העבודה

בה בשעה ששיעור הבלתי מועסקים מצוי בירידה איטית, יש גידול במספר הבלתי מועסקים שאבטלתם נמשכת תקופה ארוכה. משך הזמן שבו בלתי מועסקים מחפשים עבודה הולך ומתארך. ב-2005, כ-24% מהנשים הבלתי מועסקות ו-27% מהגברים הבלתי מועסקים חיפשו עבודה למעלה משנה; שנתיים קודם לכן, ב-2003, השיעור עמד על 18% אצל שני המינים.

בקרב אלה שאינם מועסקים למעלה משנה, חלקם של המחפשים עבודה למעלה מארבע שנים עלה לאחרונה; חלקם של אלה המחפשים עבודה בין שנתיים לארבע שנים עלה גם הוא במעט. לעומת זאת, חלקם של המחפשים עבודה עד לשנתיים קטן.

התייאשות מחיפוש עבודה

אל ציבור הבלתי מועסקים/ות יש להוסיף ציבור משמעותי נוסף: אלה אשר התייאשו ונטשו את המאמץ למצוא עבודה. המתייאשים הם אנשים הרוצים לעבוד, אבל כישלונם למצוא עבודה במשך זמן רב גורם להם להפסיק את החיפוש.

ב-2005 הגיע שיעורם של הגברים והנשים היהודיים המתייאשים מחיפוש עבודה ל-1.0% מכוח העבודה האזרחי - בהשוואה ל-1.3% בשנת 2000. אם נחבר את המתייאשים עם הבלתי מועסקים, נמצא כי שיעור האבטלה בישראל גבוה מזה המדווח באמצעי התקשורת.

הגידול בשיעור המתייאשים הוא משמעותי ביותר בקרב אזרחי ישראל הערבים ו"אחרים" (נוצרים שאינם ערבים, רובם מהגרים מבר"מ לשעבר), ובמיוחד אצל הנשים בקרבם: שיעור הגברים המתייאשים מתוך כוח העבודה האזרחי של ערבים ואחרים עלה בתוך חמש שנים מ-4.1% ל-8.7%, ואילו שיעור הנשים המתייאשות מתוך כוח העבודה האזרחי של ערביות ואחרות עלה באותו פרק זמן מ-6.9% ל-12.8%. בסיכומו של דבר, 10% מכוח העבודה האזרחי של ערבים ואחרים, הם גברים ונשים שהתייאשו מחיפוש עבודה (הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות).

עבודה במשרה חלקית שלא מרצון

לבסוף, אל ציבור הבלתי מועסקים והמתייאשים בישראל ניתן לחבר גם את העובדים והעובדות המועסקים בעבודה חלקית שלא מרצון. בשנת 2000, 19% לערך מן המועסקים במשרות חלקיות בישראל דיווחו כי הם עושים זאת שלא מרצון; ב-2006 עלה שיעורם ל-23.0%. נשים וגברים אלה רוצים לעבוד יותר, אך אינם מוצאים עבודות במשרה מלאה (שם, שם). שיעור העובדים במשרה חלקית שלא מרצון בישראל גבוה ביותר מפי 3 מאשר ממדינות ה-OECD. ניתוח שערך בנק ישראל העלה, כי כ-80% מן המועסקים חלקית שלא מרצון הן נשים (בנק ישראל, דו"ח 2005, עמ' 178-181).

